

*Çocuğum interneti benden
daha iyi bilirken onu bu dünyada
nasıl koruyacağım?"*

DİJİTAL DÜNYA'DA E-BEVEYİN OLMAK

Salih Uyan

DİJİTAL DÜNYADA E-BEVEYN OLMAK

Salih Uyan

Birinci Bölüm
Z KUŞAĞI ÇOCUKLARI VE TEKNOLOJİ

KABLOSUZ MİSAFİRİN ARSIZ DAVRANIŞLARI

İlk olarak 90'lı yıllarda ÷lkemize giren internet, çok kısa bir zaman içinde oturma ve çalışma iznini aldı. Birkaç yıl içinde de hiç gurbet hissi yaşamadan aramızda dolaşmaya başladı. İlk geldiğinde şahit olduğumuz o çekingen tavırlarından eser kalmadı, elini kolunu sallayarak sokaklarda ve kafelerde birkaç sene dolaştıktan sonra evlerimize dadandı. Hem de yatılı olarak...

Biz de Türk misafirperverliğinin gereğı olarak hemen ona yemek hazırladık, çay içirdik ve ardından yatağına yapıp odamıza çekildik. Sabah olduğunda bizden önce kalkıp kahvaltı sofrasına oturduğunu gördük. Biraz sinirlendik belki ama belli etmedik. Akşam işten eve dönünce bir de baktık, çocuklarla oturmuş muhabbet ediyor. Hem de pijamalarıyla. Demek ki birkaç gün daha kalacak diye düşündük. Çocuklara "Okul nasıl geçti bugün bakalım?" diye sorduk sofrada. Ama ya cevap alamadık ya da tek kelimelik cümlelerle karşılandı sorumuz.

Baktık olacak gibi değil, eski aile düzenimize kavuşmak için interneti evden kovduk. Ama kapıdan çıkan internet, bacadan girdi. Kablosunu kestik, karşımıza kablosuz haliyle çıktı. Kablosuz ve arsız bir şekilde evimizin her metrekaresine yayıldı. İnternetin hızı arttıkça evimizde kurulan cümle sayısı azaldı. Kapsama alanı genişledikçe de aile içi iletişim kanallarımız daraldı.

Samimiyet arttıkça yaklaşan tehlikenin sinyalleri çalmaya başladı. Gazetelerde internetteki güvenlik açıklarıyla ilgili gerilim saçan manşetler atıldı. Televizyonun ana haber bültenlerinde çocuklarımız için en baba düşmanın internet olduğu

haykırıldı. Hükümetler kolları sıvayıp önlem almaya çalıştılar. Ama devlet kademesinde alınan önlemler sadece çeşitli bilişim yasaları çıkarmaktan ibaret kaldı. Maalesef bu yasaların bizim hane halkıyla hiç işi olmadı.

Biraz daha zaman geçtikten sonra yetişkinler olarak bu duruma alıştık ve akıllı cihaz kullanımı konusunda çocuklarımızla yarışır hale geldik. Artık akşam yemeklerinde biz de bir yandan çorbayı kaşıklarken, diğer yandan göz ucuyla telefondan maillerimizi kontrol etmeye başladık. Biraz sohbet edebilmek veya oyun oynayabilmek için, çaresiz bir şekilde babasının laptop şarjının bitmesini bekleyen çocuklar giderek daha çok yalnızlaştılar.

İnternette geçirdiğimiz vakit, aile bireyleriyle geçirdiğimiz vakti aşınca, fizyolojik zararlar da birbiri ardına gün yüzüne çıkmaya başladı. Göz yorgunluğu, sırt ve boyun ağrısı, halsizlik ve uykusuzluk gibi belirtiler salgın bir hastalık gibi yayıldı. Bir süre sonra da bu tür fizyolojik rahatsızlıklar normal görülmeye başlandı. Yani sırt boyun ağrısı çekenler, sebeplerini ortadan kaldırmak yerine, sonuçlarını hafifletmek için çeşitli egzersizler yapmaya başladılar veya kendilerini ağrı kesiciye verdiler.

Ama toplumsal çapta yaşanan sosyal sonuçlar hapla önlenemez kadar masum değildi. Çocukların giderek sessizleşmesi, yüz yüze iletişimde kaybolan beceriler, sinirli ve gergin tavırlar toplumu germeye başladı. Özellikle çocukların bağımlı olması çok sık tartışılmaya başlandı. "Çocuğu tabletin başından kaldıramıyoruz" cümlesi, öğretmen veli görüşmelerinin nakaratı haline geldi. Okul başarısındaki düşüş, asosyal davranışlar, evde yaşanan sinir harplerinin faturası internete kesilmeye başlandı.

Ve karşılıklı fatura keserek geçen yıllar boyunca kaygı seviyemiz sürekli yükseldi. Odasında tek başına oturan ve hiç ses çıkarmayan çocuğumuzun aslında ne yaptığını merak ederek saatler geçirdik. Yanına gittiğimizde açık ödev siteleri gördük.

Veya matematik formüllerine rastladık ekranda. Ama odadan çıktığımız andan itibaren o formüllerin ekranda durup durmadığından hiç emin olmadık. İçimiz içimizi kemirdi.

Bu arada sürekli bilimsel araştırmalar yapıldı. Uzmanlar bir araya gelip uzun metinler hazırladılar. "Aile içi iletişim canlandırılmalı, televizyon belli bir saatte kapansın, tablet kullanımına sınırlama getirilsin!" diye yalvar yakar açıklamalar yaptılar. Ama bu tavsiyeler, gazetelerdeki cinayet haberlerinin arasında kayboldu gitti. Çocuklarla mutlaka bir internet kullanım sözleşmesi imzalanması gerektiğini yanlış anlayan anne babalar, imzayı atıp rahatladı. Kuralların uygulanmasıyla ilgili bir tedbir almadıkları için, imzadan ibaret bir sözleşme süreci başladı. Ama bu da bir işe yaramadı. Çocukla anne baba arasında şiddetli geçimsizlik yaşanmaya başlayınca imza atılan sözleşmeler tek celsede iptal edildi ve kazanan internet aşkı oldu.

Sonuç olarak ilk gelirken ne umuyordu bilmiyoruz ama bulduğunu yedi internet. Bize de olanları hazmetmek düştü. En sonunda biz de oturup kendisiyle konuşmaya karar verdik. Aldık karşımıza ve şöyle dedik;

"Hoş geldin, şeref verdin. Başımızın tacısın, her sorumuzun cevabısın ama aile düzenimizi bozmaya hakkın yok. Ben eskiden çocuklarımla sohbet ederdim. Şimdi sen varsın diye beni duymuyorlar bile. Ben çocuğumu eskiden sinemaya göndermedim, şimdi sen onlara her istediği filmi açıyorsun. Hem de bana sormadan... Evet, ben de sensiz yapamıyorum. Ya cebimdesin ya elimde. Bunu kabul ediyorum. Ama biraz uzaklaşsan... Bizi biraz kendimize bıraksan... Çocuklarla üç beş kelam laf etsek, akşam çay içerken günümüzün nasıl geçtiğini anlatsak birbirimize... Olmaz mı?"

Biz yalvarır bir tonla konuşurken, samimi misafirimizin yüzündeki müstehzi ifade hiç kaybolmadı. Aslında "İstedğin kadar konuş, ben sizin evinizde kalmaya devam edeceğim. Sen

beni bırak da kendi çocuklarıyla konuş bence. Çünkü ben kendi halimde duruyorum. Onlar geliyor yanıma,” dedi.

Bir şey diyemedik tabii. Öylece bakakaldık.

Ve hikâyenin sonunda bazı anne babalar internetle mücadele etmek için, en az onun kadar ilgi çekici olmaları gerektiğini anladı. “O kim oluyor da benimle çocuklarımın arasına giriyor? Ben şimdi gösteririm ona!” diye çocuklarına yakınlasmaya başladılar. Ve çocuklarıyla aralarındaki mesafe kısalıkça, internetin ufaktan uzamaya başladığına şahit oldular.

Ama yenilgiyi baştan kabul eden ve mücadele etmeyen anne babaların evlerinde teknoloji savaşları devam ediyor.

Şimdi mücadele zamanı! Siz de şu interneti karşınıza alın ve sorun bakalım!

Sen çocuklarımızla gürleşebiliyor musun? Onları kucağına alıp sevebiliyor musun? Yatakta mışıl mışıl uyurlarken yanaklarına bir öpücük kondurup, “Seni çok seviyorum, canım evladım” diye fısıldayabiliyor musun? Misafirlğe gidilen evde uyu-yup kalan çocuğumu sırtına alıp eve getirebilir misin? Okulda yaşadığı bir problemden dolayı çocuğum senin omzuna yaslanıp ağlayabiliyor mu?

Emin olun tek bir kelime cevap veremeyecektir size.

Ama şu ihtimal var tabii...

“Ben bu saydığın şeyleri yapamıyorum. Peki, sen yapıyor musun?” diye karşı atağa geçebilir. Siz de bu soru karşısında sessiz kalıyorsanız, bence hemen özür dileyin ve köşenize çekilin.

Çocuklarınız açısından kapsama alanınız en az internet kadar genişlemeden de bir daha bu konuyu açmayın!

Toy Story ve Ben

Yorgun bir günün ardından eve geliyorum. Üzerimi değiştirdikten sonra biraz dinlenmek için salona geçiyorum. Bakıyorum iki çocuğum da oturmuş sessiz bir şekilde Toy Story 3 filmini seyrediyor.

Gazeteyi alıp yanlarına oturuyorum.

Çok yorgunum. İçte içe "İyi ki bu filmler var. Ben de gazetemi rahatça okuyabiliyorum," diye düşünüyorum.

Herkes kendi halinde... Sonra çocuklarıma bakıyorum. Birden içim kaynıyor. Öyle tatlılar ki... İçimden acayip bir şekilde çocuklarımla kaliteli zaman geçirmek geliyor. Çocukluğumda yaşadığım birkaç şeyi anlatmaya başlıyorum.

"Biz çocukken bilgisayarlar evlere daha yeni giriyordu. Bir arkadaşım bilgisayar aldı diye akşamları onun evinde toplanırdık. Oyunları görsen var ya, elini sürmezsın..."

Ben anlatıyorum, çocuklarımla gözlerindeki ışık daha bir parıldıyor. 2 yaşındaki çocuğum bile ekrana sırtını dönmüş, gülümseyerek bana bakıyor.

Ben şimdi Pixar yapımı, milyon dolarlar harcanan şu Toy Story filminden daha mı eğleneliyim diye soruyorum kendime...

Ben anlattıkça sorular ardı ardına geliyor, onlar sordukça ben daha bir coşkuyla anlatıyorum.

Biraz sonra halının üzerinde çocuklarımla güreşirken buluyorum kendimi. Gözlüğü çıkarıp koltuğun altına atıyorum. Bilgisayar ekranından Toy Story'nin baş aktörü Andy kızgın bir şekilde bakıyor. "Biz mil-

yon dolar harcayıp film yaptık, adamlar güreşiyorlar ya!” diye kendi kendine söyleniyor.

Umurumda değil Andy’nin yakınmaları... Çocuğumla güreş sporunda hiç yeri olmayan garip hareketlerle boğuşurken aslında Pixar’a çok profesyonel bir kafa-kol atıyorum. Atılan kahkahalar odanın duvarlarında çınıyor. Altı yaşındaki oğlum beni tuş ediyor.

Gaipten alkış sesleri duyuyorum.

Kulak kesiliyorum. Galiba çocuklarımın televizyon ve bilgisayar karşısında geçen hüzünlü dakikaları alkışlıyor!

Sırtım yerde. Çocuklar “Babayı yendik,” diye bağırıyorlar.

Bense içten içe teknolojiyi tuş etmenin zevkini yaşıyorum.

TEKNOLOJİNİN YAŞI OLUR!

“Koltuğun üzerine çıkma demedim mi sana! Düşeceksin!”

“Kardeşine vurma çocuğum! Sen abi oldun artık!”

“Arkadaşının evine varınca beni mutlaka ara!”

“Hayır, hemen televizyonu kapatıp yatıyorsun. Saatin kaç olduğunu farkında mısın?”

Bu tip cümleleri her anne baba mutlaka düzenli olarak kurar. Yani aslında çocuğumuza hayatın birçok alanıyla ilgili sınırlamalar getiririz. Ev içinde oluşturduğumuz bu kurallar silsilesini oluştururken de genellikle kendi hatıralarımızdan yola çıkarız.

Peki çocuklarımızın iyiliği için birçok kuralı çok sağlıklı bir şekilde uygulayan biz ebeveynler, dijital cihazların kullanımı konusunda nasıl oldu da böyle aciz kaldık acaba?

Cevap aslında basit. Aciz kaldık çünkü bizim hatıralarımızda dijital izler yok. Sonuçta hiçbirimiz annemiz veya babamızdan, “Oğlum, kapat şu tabletini artık. Sömürdün interneti!” şeklinde cümleler duymadık. Veya eve geç geldiğimizde, “Baba, kusura bakma. Şarjım bitmişti, arayamadım,” demedik. Bu yüzden çocuklarımıza bu hatıralarımızdan yola çıkarak bazı kurallar koyamadık.

O halde yapmamız gereken tek şey, gündelik hayatla ilgili kuralları teknoloji dünyasına uyarlamak. Teknolojinin hayatımıza sunduğu riskler, her yaş için farklılık arz eder. Anne babalar olarak bu yüzden hangi yaşta, hangi teknolojiyi kullanabilecekleri konusunda kesin kararlar almalı ve hiç taviz vermeden uygulamalıyız.

Yapılan hatalar zincirleme gittiği için çocuklar fazla büyümeden bilgi sahibi olup karar almak ve uygulamak çok önemlidir.

Eğer çocuğunuza 5. yaş gününde iPad alıyorsanız, 15. yaş gününde ne alabileceğinizi de düşünmeniz gerekir.

Hangi Yaşta Hangi Teknoloji

Yaşlara göre teknoloji kullanımı konusunda kanun hükmünde kararnameler veya bilimsel olarak ispatlanmış veriler yoktur. Ancak dünyanın farklı ülkelerinde birçok kuruluş bu konuda araştırmalar yapmakta ve tavsiyeler yayınlamaktadır.

Bu konuda en ileri gelen kuruluşlardan biri olan Amerikan Pediatri Akademisi yaşlara göre teknoloji kullanımı konusunda global düzeyde geniş araştırmalar yapmaktadır. Dünyanın birçok ülkesi çocukların teknoloji kullanımı konusunda kendi politikalarını oluştururken APA'yı referans almaktadır.

Bu kitapta hangi yaşta hangi teknolojinin ne şekilde kullanılabileceğine dair bölümler oluşturulurken, ağırlıklı olarak APA olmak üzere, ulusal ve uluslararası literatür referans alınmıştır.

0-2 Yaş Dönemi

Bebeklerin beyinleri ekran karşısında kaldığı her saniye zarar görmektedir ve bu yüzden bu yaş aralığındaki çocuklar hiçbir şekilde teknolojik cihazlarla tanıştırılmamalıdır. 0-2 yaş dönemindeki çocuklar tahta bloklarla, kumla ve fiziksel oyuncaklarla oynamalı ve gerçek insanlarla iletişim kurmalıdır. Bebeği sakinleştirmek için en yakın ekranın önüne oturtmak, çocuğun ağlamasını kesmek için ağzını kapatmaya benzer.

3-4 Yaş Dönemi

Bu yaş döneminde çocuklar somut kavramların yanında soyut kavramlara da ilgi duymaya başlarlar. Artık daha hareketli ve daha konuşkandırılar. Türkiye'de birçok uzman bu dönemde

çocuğun ekran karşısında harcayacağı sürenin kısıtlanması gerektiğini söylemektedir. Bazı uzmanlara göre bu zaman yarım saat, bazılarına göre bir saattir. *Facebook Çağında Çocuk Büyütmek* kitabının yazarı James Steyer bu sürenin günde 1 saati asla geçmemesi gerektiğini belirtmektedir. Tabii bu tavsiye her gün bir saatlik zorunlu mesai gibi algılanmamalıdır. Aslında bu yaş aralığındaki çocuklar ekrandan ne kadar uzak kalırlarsa o kadar iyi olur. Bu arada çocuğun seyredeceği programlar ebeveynler tarafından titizlikle seçilmeli, çok hareketli olan reklam ve müzik klipleri tercih edilmemelidir. Ebeveynler çocuklar bir programı seyredirken mutlaka yanlarında bulunmalıdır. Çocuk tablet veya telefondaki bir uygulamayı kullanacaksa yine anne veya baba başında olmalı ve telefon uçak moduna alınmalıdır.

5-6 Yaş Dönemi

Bu yaş aralığındaki çocuklar artık daha fazla uygulama kullanır ve internette gezinmeye başlayabilirler. Ancak sörf yapma yeteneklerinin gelişmesi, zihinsel gelişimlerinin tamamlandığı anlamına gelmez. Çocuk sörf tahtasını taşıyacak güce erişti diye, tek başına azgın dalgalarla baş başa bırakılmaz. Yani internete asla tek başlarına giremezler, Youtube veya benzeri sitelerde kendi başlarına dolaşamazlar. Bu yaş dönemi için yine günlük bir saatin üzerine çıkmamak gerekir. Ayrıca çocuğun odasında herhangi bir ekran bulunamaz, yatmadan bir saat önce bütün akıllı cihazlar kapatılır ve ailecek salonda vakit geçirirken kimse seyretmiyorken bile televizyon açık bırakılmaz. Çocuğun hangi uygulamaları kullanabileceği veya hangi programları seyredebileceği konusunda ebeveynler araştırma yapmalı ve buna uygun kararlar vermelidir.

7-8 Yaş Dönemi

Bu yaş aralığındaki çocuklar artık yüz yüze iletişimde daha gelişmiştir ve arkadaşlık ilişkileri güçlenmeye başlamıştır.

Ayrıca bu yaş aralığı anne ve babanın rol model alınıp taklit edilmeye başlandığı bir dönemdir. Bu yüzden ebeveynler çocuklarına iyi örnek olmak için önce kendileri evde teknoloji kullanımı konusunda hassas davranmalıdır. Yemek sofrasında telefon bulunmamalı, televizyon salonda tam zamanlı mesai yapmamalı, evde akıllı cihazların hepsinin kapatıldığı dijital molalar verilmelidir. Çocuklara teknoloji kullanımıyla ilgili kuralları öğretmenin en sağlıklı yolu bizzat yaşatmaktır. Bu yaştaki çocuklar için ekran karşısında geçen zaman bir buçuk saate çıkarılabilir. Tabii bu sürenin içine ailecek film seyretmek, okuldan verilen ödevler için araştırma yapmak veya dijital platformlardan kitap okumak da dahildir. Ayrıca ebeveynler bu dönemde çocuklara ekranda gördükleri her şeyin gerçek olmadığına dair bilgilendirme yapmalı, kurguyla gerçeğin çocuğun zihninde şekillenmesi için örneklerle birlikte açıklamalar yapılmalıdır. Çünkü bu yaştaki çocuklar gerçeğe hayal dünyaları arasında gidip gelirler. "Aa, kulakların uzamış" dediğimiz bir çocuk inanmasa bile refleks olarak elleriyle kulaklarını yoklar. Bu durum da bize çocuklarımıza gerçek-hayal ayırdına varmaları için mesai harcamamız gerektiğini söyler.

9-10 Yaş Dönemi

Bu yaşlar genellikle çocukların artık anne babalarından akıllı bir telefon istedikleri dönemdir ama bunun için hâlâ çok erkendir. Çünkü bu yaştaki bir çocuğa akıllı telefon almak, onun istediği zaman tek başına internete girebilmesine izin vermek anlamına gelir. Telefonu aldıktan sonra sürekli takip etmek ebeveynler için çok yorucu olacağı için böyle bir yola hiç başvurulmamalıdır. Çocuklar ayrıca bu dönemde oyun oynamaya başlarlar. Hangi oyunları oynadığı ebeveynler tarafından denetlenmeli, özellikle şiddet içeren ve sohbet pencerelerinin aktif olduğu online oyunları oynamaları engellenmelidir. Tabii geli-

şim özellikleri açısından bu yaştaki çocuklar fiziksel oyunlara yönelmeli, ekran karşısından geçirdiği vakit akranlarıyla geçirdiği vakitten çok olmamalıdır. Bu dönemde ekran karşısında geçen her dakika bir kayıp olarak görülmeli, çocuğun dünyasında yüz yüze iletişim, fiziksel temas ve gerçek ilişkiler olmalıdır.

11-12 Yaş Dönemi

Bu yaş aralığı, çocukların duygusal olarak çok hassas oldukları bir dönemdir. Akıllı cihazlara tek başlarına ve denetimsiz erişim sağlamaları durumunda siber zorbalığa uğrayabilir veya uygunsuz içeriklerle karşılaşabilirler. Ve bu dönemde uygunsuz içerikler veya siber zorbalık yetişkinlere kıyasla çocukların ruh dünyasında tamir edilmesi zor hasarlara yol açar. Akıllı telefon alınması veya sosyal medya üyelikleri için henüz erkendir. Eğer çocuk bu yaşlarda bir mail adresi almışsa, farklı uygulama veya sitelerde hesabı varsa parolaları mutlaka ebeveynler tarafından bilinmeli ve kontrol sağlanmalıdır. Bu arada akıllı telefon için maalesef hâlâ çok erkendir. Bu yaş aralığındaki çocuklarla ailecek kutu oyunları oynamak harika bir tercihtir. Hem aile bir araya gelir hem de çocuklar dijital cihazlar olmadan da eğlenilebileceğini öğrenmiş olurlar.

13-14 Yaş Dönemi

Bu yaş aralığındaki çocuklar yine internete ailelerinin gözetiminde girebilir ancak sosyal medya sitelerine veya başka sitelere üye olmaları için hâlâ çok erkendir. Eğer çocuğunuzun bu tür bir üyeliği varsa, parolalarını mutlaka sizinle paylaşması gerekir. Haberleşme ihtiyacına bağlı olarak bu yaş aralığındaki çocuklara yarı akıllı bir cep telefonu alınabilir. Bazı aileler çocuklarının baskısına dayanamayarak akıllı telefon almışlarsa, yatmadan bir saat önce telefon kapatılmalı, çocuğun yatağa telefonla girmesine asla izin verilmemelidir. Youtube ve benzeri plat-

formlarda seyrettiği videolar da denetlenmeli, tek başına uzun süreler sörf yapmasına müsaade edilmemelidir. Çocuklar bu yaş aralığında düzenli kitap okuma alışkanlığı kazanmış olmalıdır. Eğer kazanmamışlarsa, anne babalar bu konuda tedirgin olmalı ve çocuklarını kitaplarla barıştırmak için çeşitli yollar denemelidir.

15-16 Yaş Dönemi

Bu yaş aralığındaki çocuklar artık sosyal medya üyelikleri alabilir ve daha geniş bir kullanım hakkı elde edebilirler. Kendilerine ait akıllı telefon veya tabletleri de bu yaştan sonra olabilir. Ancak bu yaştaki çocukların da internete evin ortak kullanım alanlarında bağlanması tavsiye edilmektedir. Aileler bu yaş grubundaki çocuklarının internetteki faaliyetlerini yakından izlemeli ve gerekli denetimleri yapmalıdır. Bu dönemde kuralların uygulanmasından çok, çocuklarla sağlıklı bir iletişim kurmak önemli hale gelir. Eğer çocuklar bu dönemde anne babalarından uzaklaşmaya başlarsa, ekranlara yakınlaşmaları kaçınılmaz olacaktır.

Balla Zehir Ayna Raflarda

Bu tür kısıtlamalar bazı aileler için çok baskıcı bir tutum gibi algılanabilir. Ama konuyla ilgili bilimsel araştırmalar incelendiğinde ve dünya genelinde bu alanda çalışan uzmanların tavsiyeleri okunduğunda konunun ciddiyeti hemen fark edilebilir.

Çocuklarımızı kendi başına karar alabilen, özgür ve özgüveni yüksek bireyler olarak yetiştirmek elbette hepimizin hayali. Ama internet öyle bir dünya ki iyiyle kötü yan yana duruyor. Balla zehir aynı raflarda yani... Sünger Bob seyrederken, sayfanın sağ tarafında beliren müstehcen reklamlar bu yolun ne kadar tehlikeli olduğunun en büyük göstergesi.

Çocuğunuzla sosyal medya hesabı üzerinden 14 yaşındaki Ece olarak konuşan kişinin 50 yaşında bir adam olma ihtimali var. Vitrinde ödev konuları, kaynak kitaplar sıra sıra dizilmiş, içeride rezalet son perde...

Yirmi yıl önce hayretle karşılayacağımız birçok şey artık bizi şaşırtmıyor. Yaşadığımız çağın en büyük tehlikesi de zaten bu. Anormalin normalleşmesi. Çünkü kötülüğe karşı mücadele edilebilir. Ama herhangi bir şey zihinlerimizde "normal" kategorisine girdiği anda yapacak bir şey kalmıyor.

Eğlence maskesi giymiş ahlaksızlığa çok fazla maruz kalan kişi, zamanla zihninde kötülüğü aklıyor. Aklama operasyonunda da genelde "Ne var bunda canım!" cümlesi kullanılıyor. Ve maa- lesef çocuklarının teknolojik cihazlarla ilişkisi konusunda boş veren aileler, sonraki yıllarda büyük bir imtihan veriyor.

Geçimini Youtube'ta fenomenlik yaparak sağlayan bazı kişiler, çocuklarımızın ruh dünyasında tedavisi çok zor olan yaralar açıyorlar. Onlar tık sayısını artırmak için her türlü kepezeliği yapıyor ama bizde tık yok. Çünkü normal geliyor.

TikTok ismindeki uygulamanın çocuklara ve gençlere yazdığı roller ahlak seviyesini dibe doğru çekerken, midemizi kaldırıyor. İnsanlara parayla bile yaptıramayacağımız her türlü rezillğin ve saçmalığın gırla gittiği bu uygulamada, çocuk işçiler bedavaya çalışıyorlar. Kim bu çocuk işçiler diye aklınıza gelebilir? Cevap gayet basit. Sizin ve bizim çocuklarımız. Çünkü birçok çocuk geceli gündüzlü TikTok uygulaması için olur olmaz videolar çekiyor ve paylaşıyorlar.

RTÜK televizyonda sigara ve alkol görüntülerini bulanıklaştırıyor, küfürleri sessize alıyor. Ama asıl film en net ve gürültülü hâliyle cep telefonlarında gürül gürül akmaya devam ediyor.

Çocuğunuzun teknolojiyi kullanabiliyor olması, kuralsız bir şekilde kullanması gerektiği anlamına gelmiyor. Şimdiye kadar

anne-babalık vazifenizi layıkıyla yaptınız. Onu tek başına dışarı göndermediniz, eve geç gelmesine müsaade etmediniz, tanımadığınız arkadaşlarıyla uzaklara gitmesine göz yummadınız.

Ama asıl ebeveynlik şimdi başlıyor.

Kendimden biliyorum. Z kuşağı çocuğuna ebeveyn olmak insanı bayağı zorluyor.

Hayatım, Tabletın Yerini Söyler misin?

Bir arkadaşım anlatmıştı.

Çocukları tabletle çok fazla vakit geçirdiği için evde tablet kullanımını yasaklamış. Tableti de çocuğun göremeyeceği bir yere saklamış.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra arkadaşım işyerindeyken cep telefonuna eşinden bir mesaj gelmiş.

“Hayatım, Efe beni çok zorluyor. Çok da işim var. Tabletın yerini söyler misin? Yasağa bugünlük ara verelim.”

Arkadaşın canı sıkılmış ama eşini de kırmak istemediği için tabletin yerini yazıp göndermiş.

Akşam eve geldiğinde, “Efe ne yaptı? Kaç saat oynadı tabletle?” diye sormuş bizim arkadaş.

Eşi şaşkın bir yüz ifadesiyle, “Ne tableti?” demiş.

Birkaç soru cevaptan sonra da sevgili çocuklarının annesinin cep telefonundan babasına mesaj atarak durumu kendince çözdüğünü anlamışlar.

Z kuşağı çocuklarını daha fazla anlatmaya gerek var mı?

BEN SENİN ÇOCUKLUĞUNU BİLİRİM

Bir haber sitesinde okumuştum. İzmir’de polis 7 yaşında kaybolan bir çocuk bulmuş ve ailesine teslim etmek için çocuğa “Adresini biliyor musun?” diye sormuş.

“Biliyorum,” demiş ağlayan çocuk burnunu çekerek ve sonu gmail.com ile biten e-posta adresini söylemiş.

Aslında bu örnek, dijital yerlileri tarif etmek için kurulmuş binlerce cümlelerin bir özeti. Ama yerlileri tarif etmekle işimiz bitmiyor. Asıl mesele, dijital yerli olan çocuklarımızın sınır kapılarına birikmiş biz göçmenlerle ilgili...

Eve ilk bilgisayar alındığı günü hatırlıyorum. Abimin bu işlerden anlayan bir arkadaşı bilgisayarı kurmak için bize gelmişti. Biraz uğraştıktan sonra kurmuş ve oyun kasetini takıp “Şu anda oyun yükleniyor. Birazdan açılır,” demişti heyecanla.

İnanamıyordum. Gitmemizin yasak olduğu atari salonlarındaki oyunlar resmen evimize girmişti ve birazdan açılacaktı ha? Kaset döndükçe, ben de yerimde dönüyordum.

Çocukluğumdan beri peşimden gelen bu hatıra, benim için teknolojinin Türkiye’deki doğum sahnesiydi. Şu anda da teknolojinin ergenlik dönemini yaşıyoruz hep birlikte. Sesi kalınlaştı, büyümesi hızlandı, ne yapacağı belli olmuyor ve hep huzursuz. Bazen çok daralınca, “Ben senin çocukluğunu bilirim!” diyerek tehlikeyi sevimli hale getirmeye çalışıyoruz ama işe yaramıyor. Çünkü internet ve akıllı teknolojiler maalesef yedisinde neyse, yetmişinde o değil. Bilgiye ulaşmak en klişe deyimle artık “bir tık” ötemizde. Ama çocuklarımıza ulaşmak için kaç tika ihtiyacımız var, bilen yok.

Biz bu teknolojiyle sonradan tanıştığımız için dijital göçmenler olarak adlandırıyoruz. Çocuklarımız ise, yani doğrudan bu teknolojinin içine doğanlar dijital yerli oluyor. Ve 2000 yılından (1995 veya 2003 diyenler de var) sonra, yani dijital dünyanın tam ortasına doğanlara Z kuşağı deniyor.

Teknoloji için yapılmış çok güzel bir tarif var. "Teknoloji, biz doğduktan sonra bulunan her şeydir." Yani biz doğduğumuzda zaten var olan şeylere teknoloji olarak bakmıyoruz genelde. Daha çok hayatımıza sonradan giren ve hayatımızı kolaylaştıran şeyleri teknoloji olarak adlandırıyoruz. Dijital yerli, dijital göçmen veya Z kuşağı gibi kavramlar da bu bakış açısıyla anlam kazanıyor.

Z kuşağı çocukları için bilgisayar, tablet ve akıllı telefon şaşılacak bir şey değil. 80'li yıllarda doğanlar için araba ne kadar normalse Z kuşağı için de dokunmatik ekranlar, üç boyutlu filmler ve mobil iletişimin her türlü aracı o kadar normal. Yani onlar için şaşılacak hiçbir şey yok. Bizim içinse çok. Çünkü evimizdeki teknoloji kullanımını bir türlü yönetemiyoruz. Yönetemeyince de sonuçlarına bakıp şaşıyoruz.

Bazı anne babalar tarafından çocuk bakıcısı olarak görülen tablet, ilerleyen yaşlarda bağımlılığa dönüşüyor ve "spatula ile tablettten çocuk kazıma" seansları anne babayı en çok yıpratın mesele haline geliyor.

Çocuklarımızın gelen kutusundaki e-postalar çoğaldıkça, etraflarındaki insanlar azalıyor. Hayatın anlamını artık anne babalarının sohbetlerinde değil arama motorlarında arıyorlar. Küçük bilgisayar ekranına sığdırılmaya çalışılan sosyal hayatlar, hayatın daha ilk basamaklarında olan çocuklarımızın sınırsız hayal dünyasını sanal bir çitle çeviriyor. Mrb ile bye arasına sıkıştırılan garip bir dil, akıllı telefonların parlak ekranlarında can çekiyor.

Yaklaşık 30 yıl önce evlerimize buyur ettiğimiz televizyon sayesinde de aile içi iletişim reklam aralarına hapsolmuş durumda. Eskiden saatlerle ölçülen aile ilişkilerine artık dakikalar bile bol geliyor.

Z Kuşağına Tarif Gerekir

Z kuşağı çocuklarının bazı özellikleri uzmanlar tarafından aşağıdaki şekilde ifade ediliyor:

- Sosyal yönleri zayıf, dijital dünya dışında kendilerini ifade etme konusunda zorluk yaşıyorlar.
- Dış dünyayla çok erken tanışıyorlar.
- Aynı anda birden fazla işle uğraşabiliyorlar, motor beceri senkronizasyonları çok yüksek.
- Yaptıkları işten çabucak sıkılıyorlar.
- Kural tanımıyorlar.
- Hayatlarını disiplin altına alma konusunda beceriksizler.
- Bireysel ve tüketim odaklılar.

Bütün bu özellikler, bize aynı şeyi haykırıyor aslında: “Çocuklarınızı ekranlardan koparın ve gerçek hayatın içine dahil edin.” Çünkü Z kuşağını tehlikelerden korumak için sürekli endişelenmek ve yakınmak bir işe yaramıyor. Harekete geçmek ve uzmanların da görüşlerini alarak bir şeyler yapmak lazım.

Çocuğu tablet veya cep telefonuyla baş başa bırakmakla, kalabalık ve tehlikelerle dolu bir caddede yalnız bırakmak arasında hiçbir fark yok. Yasaklamak da işe yaramadığına göre yapmanız gereken tek şey çocuğunuzun elinden tutup birlikte gezip dolaşmak.